

lor sociale, diferențiate după funcțiunea lor națională deosebită, năzuind să le coordoneze într'un mănunchiu armonie. Trezind conștiința claselor, făcându-le să se organizeze în mod autonom, sindicalismul le îndrumă spre o organizare federalistă, adică spre o cooperare de grupări, cu structură juridică precizată, și cu funcțiuni anumite. Astfel că treptat se ivește organizația medievală, cum era prin secolul XIII, o alcătuire de *ordine*, cu atribuții anumite.

Clasele organizându-se în sindicate tind tot mai mult spre descentralizare. Chiar organizarea funcționarilor în Franța merge tot în sensul arătat, căutând să formeze o unitate socială autonomă, cu o menire specială.

Clasele sociale organizându-se, delimitează în structura lor juridică astfel căpatată, funcțiunile lor și atunci societatea se înfățișază ca o federație de elemente descentralizate.

Duguit crede că proprietatea tinde să se diferențieze ca o anumită funcțiune socială, în minile unei clase. cu menirea de a forma și administra capitalurile. În liniamente generale, viitoarea organizație socială va fi astfel: „Sus, guvernării reprezentând majoritatea efectivă a indivizilor, ce compun gruparea socială; ei n'au dreptul puterii publice, dar datorită de a înfruibuția cea mai mare putere pentru realizarea dreptului, în sensul cel mai larg, acțiunea lor reducându-se pentru îndeplinirea activităților tehnice la un rol de supraveghere și de control. În societate, grupări sindicaliste, puternic integrate, federate pe profesii și avînd o reprezentare politică asigurînd o puternică limitare puterii guvernărilor. Luptele de clase stinse sau cel puțin domolite prin o stabilire convențională de regulamente determinînd relațiile claselor între ele și inspirate de o conștiință limpede a interdependenței lor. Serviciile publice

executate și dirijate de corporații de funcționari, răspunzători de greșalele lor față de particulari și puși sub controlul și supravegherea guvernărilor“. (Pag. 147—148).

I. N.

* * *

Preotul Ioan Antonovici.

Frații Gheorghe și Neculai Roșca-Codreanu. Birlad, Tipografia V. Munteanu.

Toți cei ce și-au căpătat cultura la umbra zidurilor liceului din Birlad, precum și foștii și actualii profesori de acolo, se găsesc de sărbare. Căci s'au împlinit 50 de ani, de cînd grație generosității și inimoșilor filantropi, frații Codreanu, sfințesc liceul ce le poartă numele. Ca un semn de pioasă și recunoșcătoare aminlire fondatorilor, părintele Antonovici, un harnic muncitor pe cîmpul istoriei, publică volumul de față, în care expune, bazat pe documente, spița familiei Codreanu, viața zbuciumată a generoșilor donatori, precum și realizarea progresivă a scopului ținut de ei. Opera dovedește muncă și pricepere. Ca unul ce am petrecut viața mea de școlar între zidurile aceluși liceu, mă asociez din toată inima la omagiile de recunoștință și la dorința de propășire a instituției, exprimată de fostul meu profesor.

*

Rudolf Hirzel. *Themis, Dike und Verwandtes*. Ein Beitrag zur Geschichte der Rechtsidee bei den Griechen. I vol. VI—445 pag. Leipzig, 1907, prețul 10 M.

Nici Homer, nici Hesiod nu ne pot prezenta începuturile culturii elene; poemele lor ne arată un stadiu de cultură înaintată, cristalizată în unele părți, în evoluție încă în alte direcții. Alături cu așezăminte și credințe definitive ciștigă sint tablouri, în care se mai reflectează încă frămîntarea luptelor de altă dată: Poporul înar-

mat —λαός, care altădată rezolva conflictele private cu arma 'n mână, vine acum înaintea gerontelui sau a regelui, și cere stingerea cerței pe cale pașnică. În haosul luptelor tuturor contra tuturor de mai înainte, apărise figura serioasă și blindă a zeiței Themis, simbolul sfatului binevoitor. Când muritori și nemuritori, obosiți de atâtea lupte fără sfârșit, încep să-și plece auzul consiliilor împăciuitoare și se decid a încredința diferendele lor în mina unui bătrîn, care ține în mână sceptrul, însemnul puterii regale, atunci s'a născut Dike: „Strălucitoarea Themis a născut Orele, Eunoμία și pe Dike și Pacea cea înfloritoare“. (Teogonia 901—2). Procesul e încă o luptă, sfârșitul lui o victorie; iar starea de luptă primitivă se oglindește în limbă, dealungul veacurilor (δικαίνειν φέρειν, ἀρετήν, termeni judiciari), și din această concepție s'a născut și a evoluat Dike—Dreptul,—care nu înșamnă la origine decît aruncarea bastonului între cei doi luptători, despărțindu-i. Pe fondul întunecat al cerței singeroase se ridică astfel apariția luminoasă a dreptății, ca hotărîrea judecătorului, punînd capăt oricărei uri. Dreptul nu s'a născut deci din negarea injustului.

Dar, cu aceasta am intrat deja în subiectul tratat de Hirzel în prezentul volum. Autorul, cunoscut și apreciat în lumea heleniștilor prin lucrările sale aaterioare, luînd ideile reprezentate prin Themis, Dike, egalitate, lege, le studiază așa cum apar în primele manifestări artistice, și le urmărește în evoluția și influența lor, în tot cursul vieții poporului grec.

Dacă, în ce privește arta și filosofia, Grecii datoresc ceva vecinilor dela sud și răsărit, ideile sociale însă sînt un produs specific alen sau, dacă voiți, născute din toamul comun uric, ele s'au transformat din pricina revoluțiilor singeroase și a îndelungatelor

lupte de clasă, ce se ivesc imediat după, și ca o reacțiune în contra feudalismului homeric. Să urmărim, de pildă, evoluția ideii de dreptate așa cum apare din expunerea autorului.

Din acel simbur primitiv, aruncarea —δικαίην— sceptrului între luptători, a eșit Dike. Dar gerontele prin decizia sa fixează ce aparține fiecăruia, drepturile și datorile, deci Dike poate înșamnă și una și alta, dar mai înșamnă și obiceiul înțemeiat pe un drept fictiv sau real. Judecătorul apăsărînd, prin sentința dată, care dintre pricinași spune adevărul, Dike apare într'o strînsă legătură cu el, Dike și Alitheia devin surori, copile a lui Zeus; ele, necunoscute aproape în lumea homerică, ori cel puțin neapreciate, încep să se ridice, divizîndu-se, în Olymp, și Hesiod vorbește cu admirație venerație. Din înălțimea olimpiacă ele, se impun cu putere muritorilor, iar a fi drept și iubitor de adevăr, din excepție, devine o regulă imperios cerută de morala curentă. Când legea scrisă apare, cînd decî dreptul este fixat, atunci el se separă de adevăr, devenit acum indiferent pentru el; adevărul își creiază un drept aparte—τὸ ἐπιεικές. În vremea acestei evoluții însă autoritatea regală a scăzut și dreptul, ca să fie respectat, trebuie realizat; iar realizarea lui nu se poate face decît prin forță, prin constrîngere. Și de unde Dike la început apărea ca o zeiță, care în unire cu adevărul împăca cearta și aducea pacea și rînduiala între oameni, de unde apărea ca soră cu Eunoμία și Eirene, ca πάρεδρος Δι, zeiță puternică și independentă, acum devine o zeiță a pedepșirii, a răzbnurii nedreptăților, figura ei se întunecă și se amărește; locul ei nu mai poate fi între zoi seniniale Olympului. Ideia, că nedreptatea trebuie pedepsită și dincolo de moarte, e cerută de simțul dreptății, adine în-

filtrat în spirite. Dike își mută locuința în infern, al cărui înțeles însă s'a schimbat—infernul e locul tribunalului etern; figura ei posomorită aici pare acasă. Acum ea devine o sfetnică a lui Hades, numele ei e Praxidike. De aici va eși ca să pedepsească moartea inocentului, ori să-l ajute în nevoile lui.

Concepția aceasta, purificată și propagată de tragici, a devenit cu atât mai populară, cu cât credința în viața de după moarte a devenit mai intensă; Dike adesea ajunge să se confunde cu îngrozitoarele Furii.

Noțiunea de dreptate însă, pe care se bazează societatea burgheză, a pare cu mult mai tirziu în dublul ei înțeles, ca criteriu în distribuirea demnităților și a averilor între cetățeni, și regularea raporturilor dintre ei, și e lămurită științificește abia de Aristot în Elica sa. Dikaiosyne și dikaios, în sensul de mai tirziu, rămân necunoscute Epopeii, unde domnește morala egoistă a nobililor. Dikaios există, e drept, și însămnă tot a da fiecăruia ce este al său, dar eroul dă ceia ce dă din prisosul său, din o pornire liberă și nu sub presiunea unei legi, ce constrânge egal pe toți. Din acest punct pornind, vor evolua ambele noțiuni, până vor ajunge la o întrebuintare, ce va cuprinde în *δικαιοσύνη* toate virtuțile. Evoluția a fost ajutată de bogățiile acumulate de comerț și industrie, care, distrugând societatea feudală, au creat individualismul, ideia Egalității și a unui drept bazat pe ea și pe contract.

După greaua încercare a războaielor medice, Dreptul apare și ca ceva pozitiv, nu numai oprind, ci și ordonând; pedeapsa își schimbă și ea caracterul vindicativ într'o intimidare și îmbunătățire a celor siliți să trăiască în stat. Dreptul se desface de zei, umanizându-se, evoluiază dela un aparent altruism la un egoism mai larg, confundându-se uneori cu utilul, și capătă claritate și forță. Așa schimbată, ideia de drept se extinde succesiv asupra lumii întregi, și din principiul dreptului pozitiv se naște măreția și ordinea lumii, cosmos-ul simbolizând astfel dragostea pasionată a Elenului pentru dreptate.

Arareori se poate citi o carte mai cu plăcere și cu un mai puternic interes. Negreșit, mici observații de amănunt, rezerve asupra citorva etimologii, se pot face, dar volumul acesta își are valoarea lui sigură și solidă în interpretarea justă și conștiințioasă a autorilor greci, în lumina pe care o aruncă asupra acestor chestii, atât de mult discutate și în rectificarea multor concepții și explicări greșite. Un bogat aparat de note, ocupând aproape jumătatea textului, ne pune la îndămină, prin numeroasele citații din autori greci și latini, un material de control suficient, și tot odată ne pune în encrentu ideile nouă exprimate de moderni asupra acestui subiect.

M. J.